

A-1286

INSTYTUT TURYSTYKI

BIBLIOTEKA IT
RUCH TURYSTYCZNY W POLSCE
(badania na próbie OBOP)

Raport z badań za okres
styczeń-wrzesień 1992

Opracował: M. ZAWADZKI

Warszawa, grudzień 1992 r.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

A-1286

Pracę wykonano na zlecenie Urzędu Kultury Fizycznej
i Turystyki (R-1.3.2.)

Abstrakt

W opracowaniu przedstawiono wyniki badań udziału mieszkańców Polski w krajowych i zagranicznych wyjazdach w ubiegłych latach i w 1992 r. i dokonano analizy tendencji rozwojowych ruchu turystycznego.

DYNAMIKA AKTYWNOŚCI TURYSTYCZNEJ LUDNOŚCI POLSKI

W s t ę p

Truizmem jest stwierdzenie, że racjonalny wypoczynek odgrywa bardzo ważną rolę w regeneracji sił psychofizycznych, sprzyja profilaktyce zdrowotnej i aktywności pracy, wzbogaca osobowość - zwłaszcza, gdy łączy się go z wyjazdem. Podkreślić należy również ekonomiczne znaczenie "przemysłu turystycznego", który w wielu krajach stanowi bardzo ważny czynnik aktywizacji i rozwoju gospodarki.

Instytut Turystyki prowadzi od lat - na zlecenie Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki - badania uczestnictwa naszego społeczeństwa w różnego typu wyjazdach. Ich wyniki są reprezentatywne dla ludności Polski w wieku 15 i więcej lat i wyjazdów, którym towarzyszył co najmniej jeden nocleg poza miejscowością stałego zamieszkania. Korzystano z ankietatorów, którzy prowadzili bezpośrednie wywiady z respondentami w losowo dobranej próbie Ośrodka Badania Opinii Publicznej Polskiego Radia i Telewizji. Wynosiła ona w różnych okresach 1000, 1500 i 2000 osób.

Opracowując ankiety i organizując badania autor starał się, by uzyskane informacje były przydatne zarówno w zakresie kształtowania się popytu na różne rodzaje usług świadczonych przez poszczególne podmioty działające na rynku turystycznym jak i dla potrzeb polityki społecznej.

W zakresie polityki społecznej danymi wyjściowymi jest mierzona w odsetkach dynamika uczestnictwa w wyjazdach oraz ich społeczny zasięg według kategorii socio-demograficznych.

Dla potrzeb analizy popytu podjęto prócz tego próbę oszacowania takich wielkości jak m.in. liczba odbytych różnego typu podróży, organizatorami ilu były biura podróży, jak kształtowało się wykorzystanie poszczególnych rodzajów bazy noclegowej.

Ostatnie badania przeprowadzono we wrześniu 1992 r., a przedstawione dalej dane są prognozą aktywności wyjazdowej w całym 1992 r. Uznano to za celowe, gdyż dane z wcześniejszych lat obejmują okresy całoroczne.

Kolejno analizować będziemy udział naszego społeczeństwa w wyjazdach krajowych w podziale na wyjazdy urlopowo-wakacyjne (na co najmniej 5 dni) i wyjazdy krótkoterminowe (do 4 dni, lecz z co najmniej jednym noclegiem poza miejscowością stałego zamieszkania). Następnie wyjazdy za granicę z conajmniej z jednym noclegiem tam spędzonym.

I. Krajowe wyjazdy urlopowo-wakacyjne

Do 1990 r. za w.w. wyjazdy uznawano trwające co najmniej 7 dni, a od 1991 r. trwające minimum 5 dni - zgodnie z klasyfikacją najczęściej stosowaną w Europie Zachodniej. Przeliczając wyjazdy urlopowo-wakacyjne trwające co najmniej 7 dni na trwające 5 i więcej dni stwierdzamy, że średnia uczestnictwa w nich dla lat 1974-1979 wynosiła 42%, w okresie 1980-1985 38%, a w latach 1986-1989 35%, w 1990 r. 34,0%, w 1991 r. 30,0%.

Wyniki badań za okres styczeń-wrzesień 1992 r. pozwalają przypuszczać, że ten niekorzystny trend zostanie w 1992 r. zahamowany i udział w omawianych wyjazdach wyniesie niespełna 32%.

Bardzo ważną rolę odegrały tu wyjątkowo słoneczne miesiące letnie i długoterminowe prognozy pogody zachęcające do wyjazdów. Ponadto przekształcanie się rynku producenta usług turystycznych w rynek konsumenta. Skłania to biura podróży i innych gestorów bazy do zwiększania troski o atrakcyjność i jakość usług oraz odpowiednią kalkulację cen, a wyjeżdżający mają możliwość wyboru ofert według możliwości i upodobań.

Dynamikę uczestnictwa w krajowych wyjazdach urlopowo-wakacyjnych według ich form organizacyjnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1.

Organizatorzy krajowych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych^{x/}

	Rok	Uczestnictwo %	Liczba wyjazdów w mln	Liczba noclegów w mln
Wczasy wykupione w biurach podróży	1990	14	2,1	36
	1991	9	1,0	12
	1992	7	0,9	11
Wczasy zakładowe, związkowe, organizacji społecznych itp.	1990	20	3,0	54
	1991	16	2,1	25
	1992	14	2,0	24
Usługi wczasowe zarezerwowane i wykupione bezpośrednio u usługodawcy (np. w pensjonacie, hotelu, kwaterze prywatnej itp.)	1990	5	0,8	14
	1991	6	0,9	11
	1992	9	1,4	16
Wyjazdy samodzielnie organizowane, bez pośrednictwa, w tym z pobytem u krewnych lub znajomych	1990	71	10,3	186
	1991	75	10,5	126
	1992	75	11,0	134

x/ Odsetki nie sumują się do 100, gdyż korzystano niekiedy z dwu lub więcej form wyjazdu.

Od końca lat siedemdziesiątych wzrastał udział osób organizujących wyjazdy samodzielnie, bez pośrednictwa. Wśród nich w latach 1990-1992 trzy czwarte to pobyty u krewnych lub znajomych - najtańsza forma wypoczynku urlopowego. Pozostała jedna czwarta przypada na wczasy spędzane na campingu, pod namiotem, w kwaterze prywatnej itp. - bez wcześniejszej rezerwacji.

Spada uczestnictwo w wyjazdach zorganizowanych przez zakłady pracy, organizacje społeczne itp (trzy razy mniejsze niż w 1979 r.).

Skróceniu ulega czas trwania tego typu wypoczynku: z 18 do 12 dni (średnio). Stąd istotny spadek liczby noclegów przedstawiony w Tabeli 1.

Wśród przyczyn uniemożliwiających wyjazd na pierwsze miejsce wysunęły się w ostatnich latach względy finansowe - za duży wydatek (z 26% wskazań w 1987 r. do 45% w 1992 r. Z pierwszego na drugie miejsce przesunęła się "niemożność pozostawienia gospodarstwa rolnego, domu, rodziny bez opieki".

Sezonowość krajowych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych jest od lat względnie stabilna. Na lato (czerwiec - sierpień) przypada 70% - 80% wyjazdów, na jesień (wrzesień - listopad) 9% - 13%, w zimie (styczeń, luty i grudzień) 5% - 8%, na wiosnę (marzec - maj) 5% - 7%.

Coraz częściej wykorzystywanym środkiem transportu w czasie wyjazdu i pobytu na urlopie stał się samochód osobowy (35% w 1987 r. i prawie 50% w 1992 r.). Podobnie jak w latach ubiegłych drugie miejsce zajmują PKP (40%), dalej PKS (30%), autokar 4%, inne 8%. (Odsetki nie sumują się do 100, gdyż korzystano niekiedy z dwu lub więcej środków lokomocji).

Analizując społeczny zasięg uczestnictwa w omawianych wyjazdach stwierdzono, że do najważniejszych czynników różnicujących należały i należą: wiek, przynależność społeczno-zawodowa, miejscowość zamieszkania oraz poziom zamożności.

Osoby w wieku 16-24 lata wyjeżdżały ponad dwa razy częściej niż w wieku 60 i więcej lat. Kobiety wyjeżdżały nieco częściej niż mężczyźni. Spośród rolników indywidualnych wyjeżdżało 10%, tj. trzy razy mniej niż robotników wykwalifikowanych i cztery i pół razy mniej niż pracowników umysłowych i pracujących na własny rachunek. Udział w omawianych wyjazdach mieszkańców wsi wynosił 13%, a miast ogółem 41%, w tym miast ponad 100-tysięcznych 48%.

Pozytywnym zjawiskiem jest sukcesywny wzrost udziału w wyjazdach rolników indywidualnych (z 7% w 1987 r. do 10% w 1992 r.). Negatywnym stopniowy spadek uczestnictwa pracowników umysłowych (analogicznie z 50% do 45%). Jest to spowodowane głównie relatywnym obniżaniem się wynagrodzeń w sferze budżetowej, w której zatrudniona jest znaczna część pracowników umysłowych.

W porównaniu z 1987 r. zaznaczył się nieznaczny o 1% wzrost udziału w wyjazdach mieszkańców wsi (do 13%) i spadek o 2% wśród mieszkańców miast ogółem (do 41%). W związku z postępującą degradacją środowiska naturalnego tę zarysowującą się i przed 1987 r. tendencją spadkową należy uznać za niepokojącą - zwłaszcza w zakresie profilaktyki zdrowotnej.

Osoby oceniające swą sytuację materialną jako "nienajlepszą i złą" wyjeżdżały prawie dwa razy rzadziej niż będące w "bardzo dobrej i całkiem niezłej" i półtora razy rzadziej niż średniej.

W 1987 r. 28% badanych oceniało swą sytuację materialną jako nienajlepszą i złą, w 1990 r. 36%, w 1992 r. 51%, a jako znośną, średnią analogicznie 63%, 55% i 44%. Zmniejszeniu uległy również odsetki będących w bardzo dobrej i całkiem niezłej z 9% do 5%.

Są to wprawdzie oceny subiektywne i trudno spierać się, że podane wyżej odsetki są w pełni zgodne z rzeczywistością. Za fakt jednak trzeba uznać postępujący proces pauperyzacji dużej części społeczeństwa. Potwierdzają to różnorodne, inne badania i publikacje.

Nasuwa się w związku z tym pytanie: dlaczego uczestnictwo w omawianych wyjazdach nie spada w sposób bardziej drastyczny, proporcjonalny do obniżania się poziomu zamożności.

Przyczyn tego zjawiska - jak można przypuszczać - jest coraz szersze upowszechnianie się zwyczaju wyjazdów urlopowo-wakacyjnych. Coraz częstsza staje się także świadomość skutków degradacji środowiska naturalnego i roli wyjazdów urlopowo-wakacyjnych jako jednego z remediów przeciwdziałających tym ujemnym skutkom.

Inne przeprowadzone przez nas sondaże pozwalają stwierdzić, że mimo trudności finansowych znaczna część osób nie rezygnuje z wyjazdów, lecz wybiera oferty wypoczynku możliwie taniego, skraca czas pobytu, ogranicza

dodatkowe wydatki (np. kawiarnia, lody, rozrywki). Sprzyja temu także wspomniane już przekształcanie się rynku producenta usług turystycznych w rynek konsumenta, co stwarza coraz większe możliwości wyboru ofert według finansowych możliwości i upodobań wyjeżdżających.

Ponadto ulega wprowadzie ograniczeniom, lecz jeszcze działa osłona socjalna i część wyjeżdżających korzysta z różnego typu wczasów ulgowych lub uzyskuje z zakładowego funduszu socjalnego albo z innych podobnych źródeł zwrot części wydatków poniesionych w związku ze spędzeniem urlopu (wakacji) poza miejscem zamieszkania (w 1990 r. 26%, w 1992 r. 19% wyjeżdżających).

Do czasu odczuwalnego wzrostu płac realnych jakaś forma tego typu pomocy - zwłaszcza dla osób niezamożnych - odgrywać będzie znaczną rolę w kształtowaniu udziału w omawianych wyjazdach.

II. Krajowe wyjazdy krótkoterminowe

(do 4 dni, lecz z co najmniej jednym noclegiem poza miejscowością zamieszkania)

Uczestnictwo w tych wyjazdach przejawia również tendencję spadkową: w 1990 r. 33%, w 1991 r. 27%. Wzrost do 29% w 1992 r. zawdzięczać należy wyjątkowo słonecznej pogodzie w lecie.

Liczba wyjazdów wyniosła w 1990 r. 37,5mln, w 1991 r. 29,6 mln, w 1992 r. 32,1 mln. W zdecydowanej większości były to wyjazdy samodzielnie organizowane.

Połowa osób uczestniczyła w nich raz-dwa razy w roku, co czwarta raz na kwartał, co dziesiąta osiem razy w roku, a wyjeżdżający częściej niż raz w miesiącu stanowili 5%. Średnio przypadało 3,7 wyjazdów na osobę i niespełna dwa noclegi na biorącego w nich udział.

W porównaniu z wyjazdami urlopowo-wakacyjnymi sezonowość była mniej zróżnicowana: lato (mies. VI-VIII) niespełna 50%, jesień (mies. IX-XI) 20%, zima (mies. I, II i XII) 12%, wiosna (mies. III-V) 18%.

Rozpatrując udział w omawianych wyjazdach według kategorii społeczno-demograficznych stwierdzono, że występowały współzależności podobne jak w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych z tym, że rozpiętości były mniejsze (np. pomiędzy udziałem ludzi młodych i w wieku poprodukcyjnym, rolników indywidualnych i pracowników umysłowych, a zwłaszcza pomiędzy mieszkańcami wsi i miast). Proporcje te od szeregu lat są względnie stabilne.

III. Wyjazdy zagraniczne

W wyjazdach zagranicznych uczestniczyło w 1990 r. 12,2% mieszkańców Polski tj. 3,4 mln osób, które odbyły 5,4 mln podróży, w 1991 r. 12,9% - 3,6 mln osób - 5,8 mln podróży, w 1992 r. niespełna 12% tj. prawie 3,4 mln osób oraz 5,4 mln podróży.

Liczba przekroczeń granicy (w jedną stronę) była według GUS wielokrotnie większa.

W naszych badaniach nie uwzględniamy bowiem znacznego udziału osób przekraczających granicę (nieraz kilkakrotnie) i wracających tego samego dnia oraz relatywnie niemałej liczby Polaków zatrudnionych w krajach ościennych, którzy na dni wolne od pracy lub częściej wracają do kraju.

W porównaniu z krajowymi wyjazdami urlopowo-wakacyjnymi biura podróży są wprawdzie organizatorami znacznie większej liczby wyjazdów, lecz i tu występuje tendencja spadkowa (z 38% w 1991 r. do 33% w 1992 r.) przy wzrastającej udziale podróży organizowanych samodzielnie bez wszelkiego pośrednictwa.

Tabela 2.

Organizatorzy wyjazdów zagranicznych

	Rok	Liczba podróży w mln
Biura podróży	1991	2,3
	1992	1,7
Usługi zarezerwowane i wykupione bezpośrednio u innych usługodawców, np. w hotelu, na camping, u przewoźnika	1991	0,5
	1992	0,5
Wyjazdy samodzielnie zorganizowane, w tym z pobytem u krewnych lub znajomych	1991	3,0
	1992	3,1

Tabela 3.

Cele podróży zagranicznych

Cele podróży	1990 r.	1991 r.	1992 r.
Turystyczno-wypoczynkowy	38	35	28
Odwiedziny krewnych lub znajomych	28	32	40
Służbowy	10	14	11
Zakupy lub podjęcie dorywczej pracy	30	24	21

Spośród wyjeżdżających w 1990 r. co trzeci prawie czynił to w celach handlowo-zarobkowych, w 1991 r. co czwarty, w 1992 r. co piąty. Wyjazdy w tych celach stają się stopniowo mniej atrakcyjne w związku z wyrównywaniem się cen krajowych i zagranicznych, zwiększaniem rygorów celnych itp.

Wzrasta udział w wyjazdach w celu odwiedzin krewnych lub znajomych. Ten rodzaj wyjazdu nieraz łączy się z celami turystycznymi i innymi, obniża przy tym wydatki na zakwaterowanie.

W 1992 r. 40% wskazało jako cel podróży "odwiedziny", a ponad 50% wyjeżdżających korzystało z gościnności krewnych lub znajomych, z hoteli zaś pięcio i czterogwiazdkowych 4% (z małymi wyjątkami to podróżujący służbowo) z hoteli średniej i niższej kategorii 22%, z kwater prywatnych 5%, z campin-gów, namiotów, przyczep mieszkalnych, schronisk 10%.

Do najczęściej odwiedzanych krajów w latach 1990-1992 należała RFN (45% - 35% wyjazdów). W dalszej kolejności Czechosłowacja (9% - 14%), kra-je byłego ZSRR (16% - 8%), Węgry i Austria (12% - 7%), Francja, Włochy, Hiszpania, Holandia (5% - 3%). Należy przy tym zaznaczyć, że 1% to ok. 50 tys. osób biorących udział w podróży.

Średni czas pobytu za granicą wynosił 8-9 dni.

Wzrasta rola samochodu osobowego jako środka lokomocji w czasie pod-róży zagranicznych (40% - 46%). W dalszej kolejności plasuje się autokar (37% - 35%), pociąg (13% - 17%), samolot (5% - 4%), inne (3% - 4%).

Zakończenie

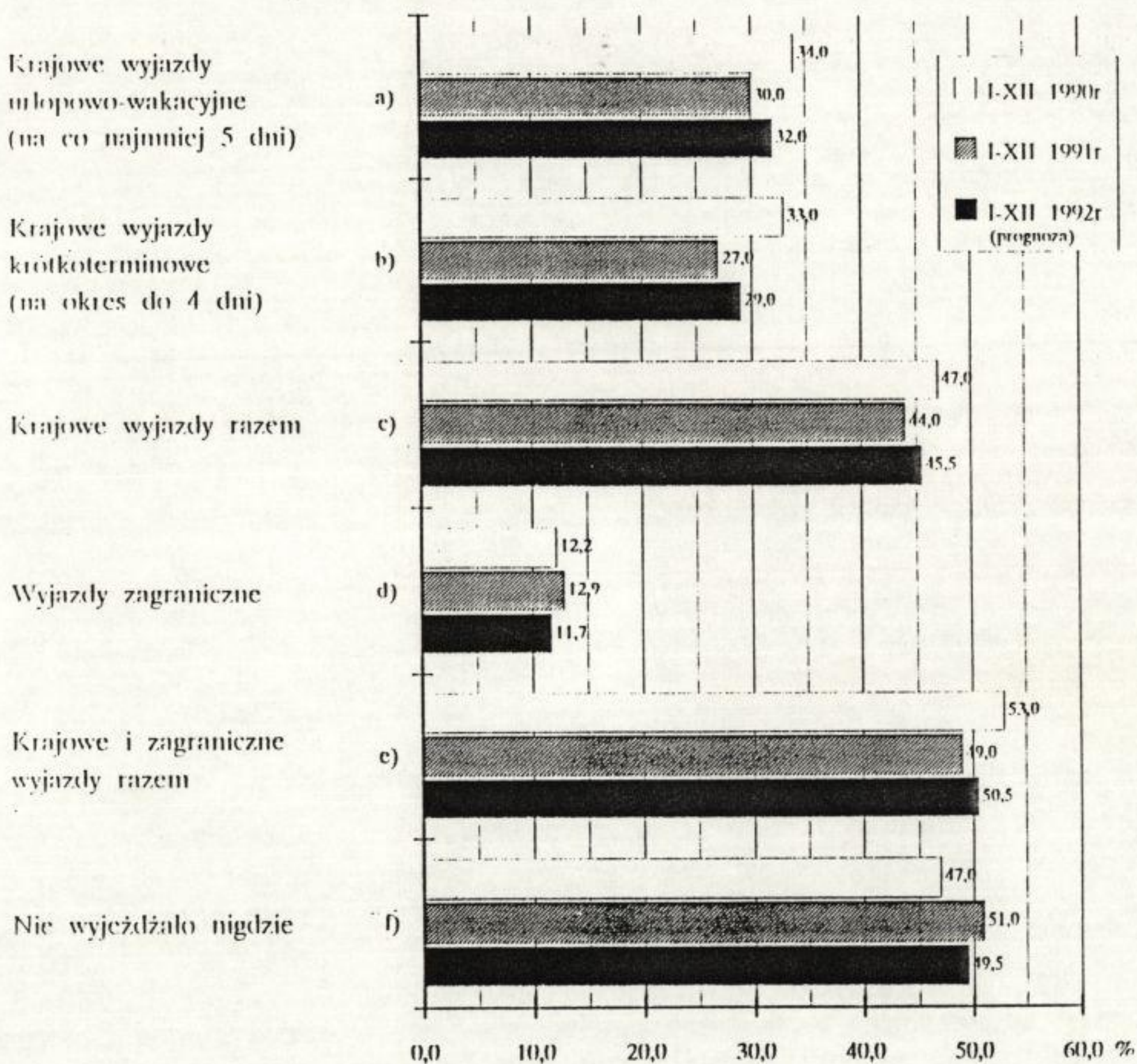
Uczestnictwo naszego społeczeństwa we wszystkich omawianych wyjaz-dach krajowych i zagranicznych liczonych razem wynosiło w 1990 r. 53%, w 1991 r. 49%, w 1992 r. niespełna 51%. Prawie połowa nie wyjeżdżała więc nigdzie.

W analogiczny sposób liczona średnia dla Europy Zachodniej wynosiła 62%, w tym większość wyjeżdżała za granicę. Lekka, mniejsza niż u nas tendencja spadkowa zarysowuje się ostatnio i w tych krajach. Zmniejsza

się przy tym także udział biur podróży w organizowaniu wyjazdów, przy wzroście liczby podróży samodzielnie organizowanych.

W porównaniu z 1992 r. rok 1993 będzie zdaniem autora mniej pomyślny, nastąpi spadek uczestnictwa zarówno w wyjazdach krajowych jak i zagranicznych o 1% - 2%.

Rys.1. Uczestnictwo ludności Polski w podróżach

odsetki nie sumują się do 100, gdyż część osób korzystała z dwu lub kilku rodzajów podróży.

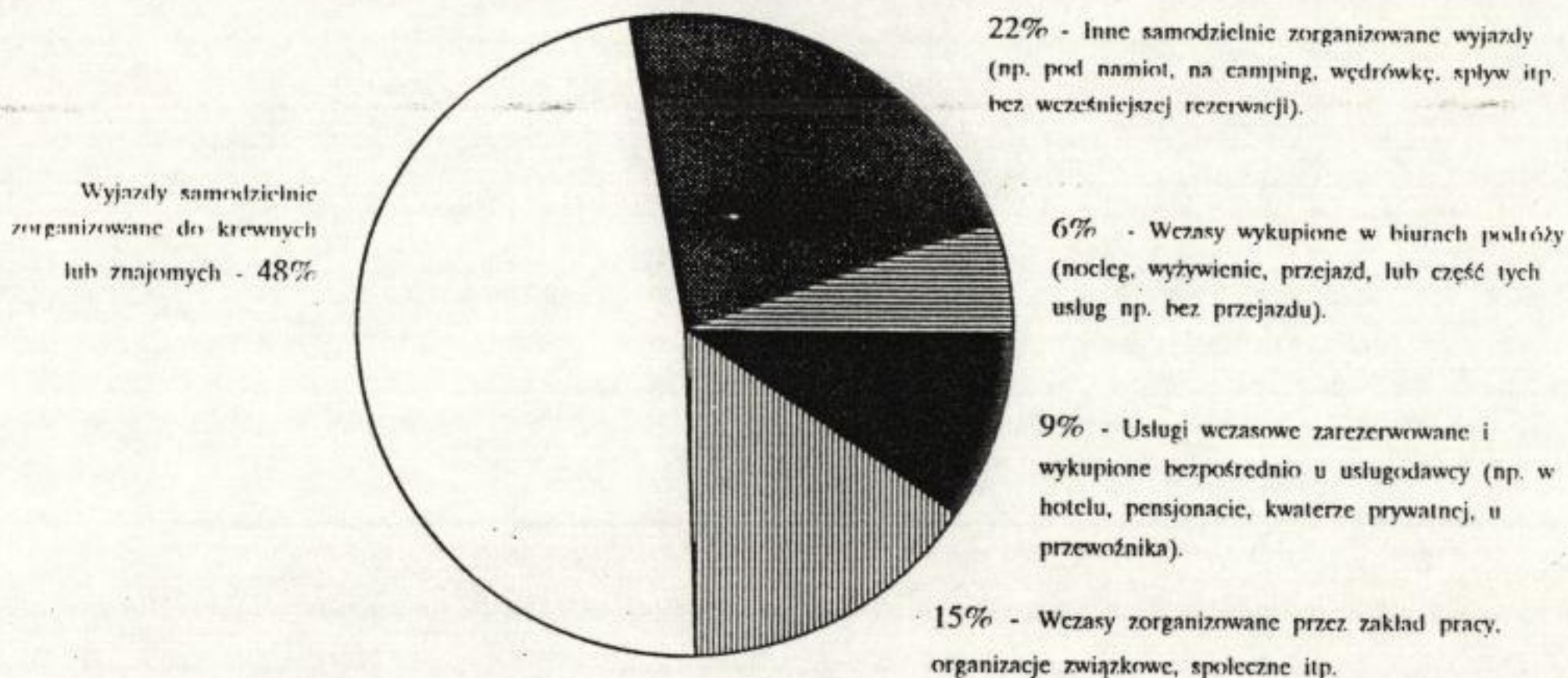
Aktywność turystyczna mieszkańców Polski

	Rok	Uczestnic- two %	Osoby ^x mln	Podróże ^x mln	Noclegi ^x mln
Krajowe wyjazdy urlopo- wo-wakacyjne (na co najmniej 5 dni)	1990	34	9,5	16,1	289,8
	1991	30	8,5	14,5	174,0
	1992	32	9,0	15,4	184,8
Krajowe wyjazdy krótko- terminowe (na okres do 4 dni)	1990	33	9,2	37,5	56,2
	1991	27	7,6	29,6	44,5
	1992	29	8,2	32,1	48,1
Krajowe wyjazdy razem	1990	47	13,2	53,6	346,0
	1991	44	12,4	44,1	218,5
	1992	45,5	12,9	47,5	233,9
Wyjazdy zagraniczne	1990	12,2	3,4	5,4	32,4
	1991	12,9	3,6	5,8	52,0
	1992	11,7	3,4	5,3	47,7
Krajowe i zagraniczne wyjazdy razem	1990	53	14,8	59,0	378,4
	1991	49	13,8	49,9	270,5
	1992	51	14,5	52,9	282,5
Nie wyjeżdżało nigdzie	1990	47	13,2	-	-
	1991	51	14,3	-	-
	1992	49	13,9	-	-

x/ szacunki.

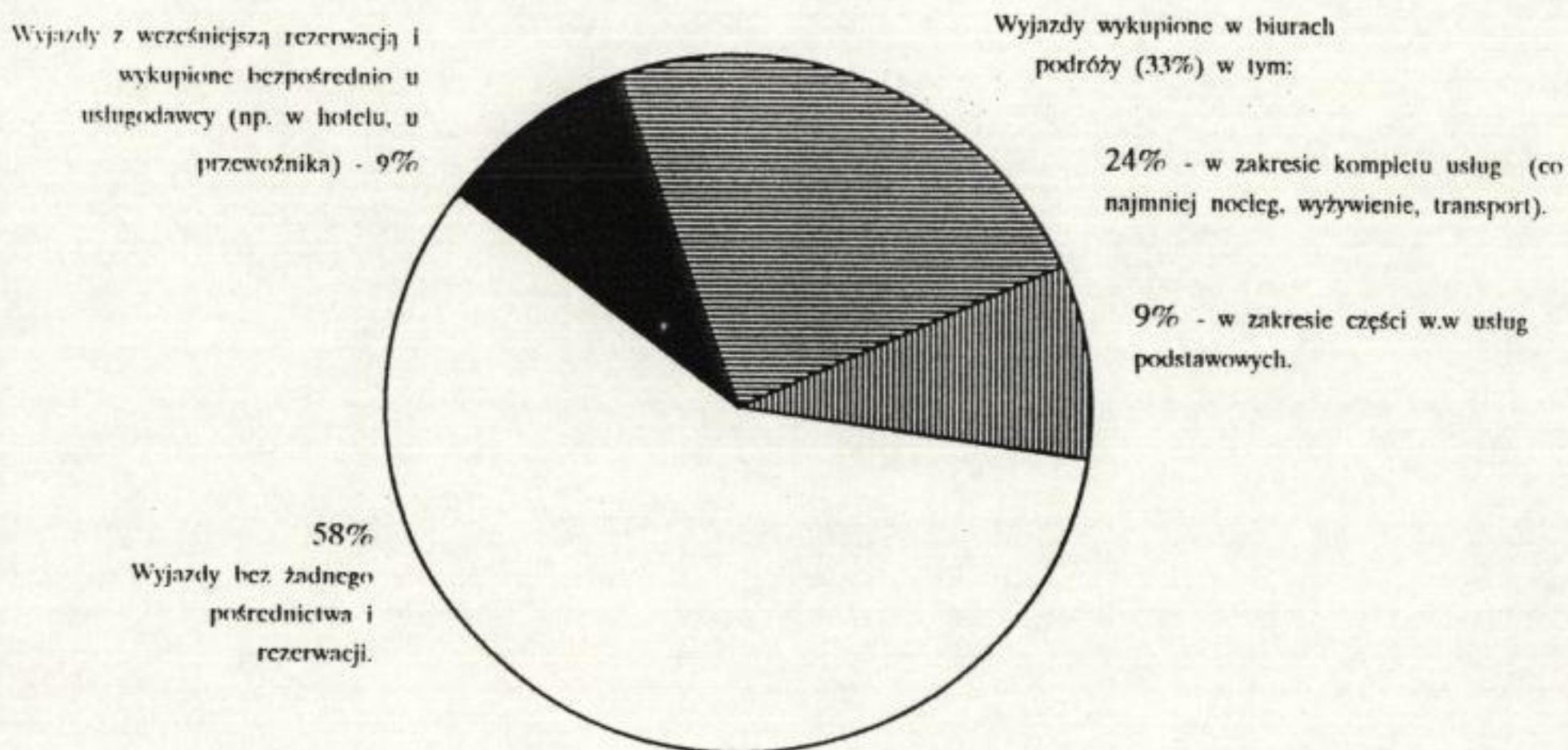
Rys.2. Organizatorzy podróży w miesiącach
styczeń-wrzesień 1992 r.

Krajowe wyjazdy urlopowo-wakacyjne.

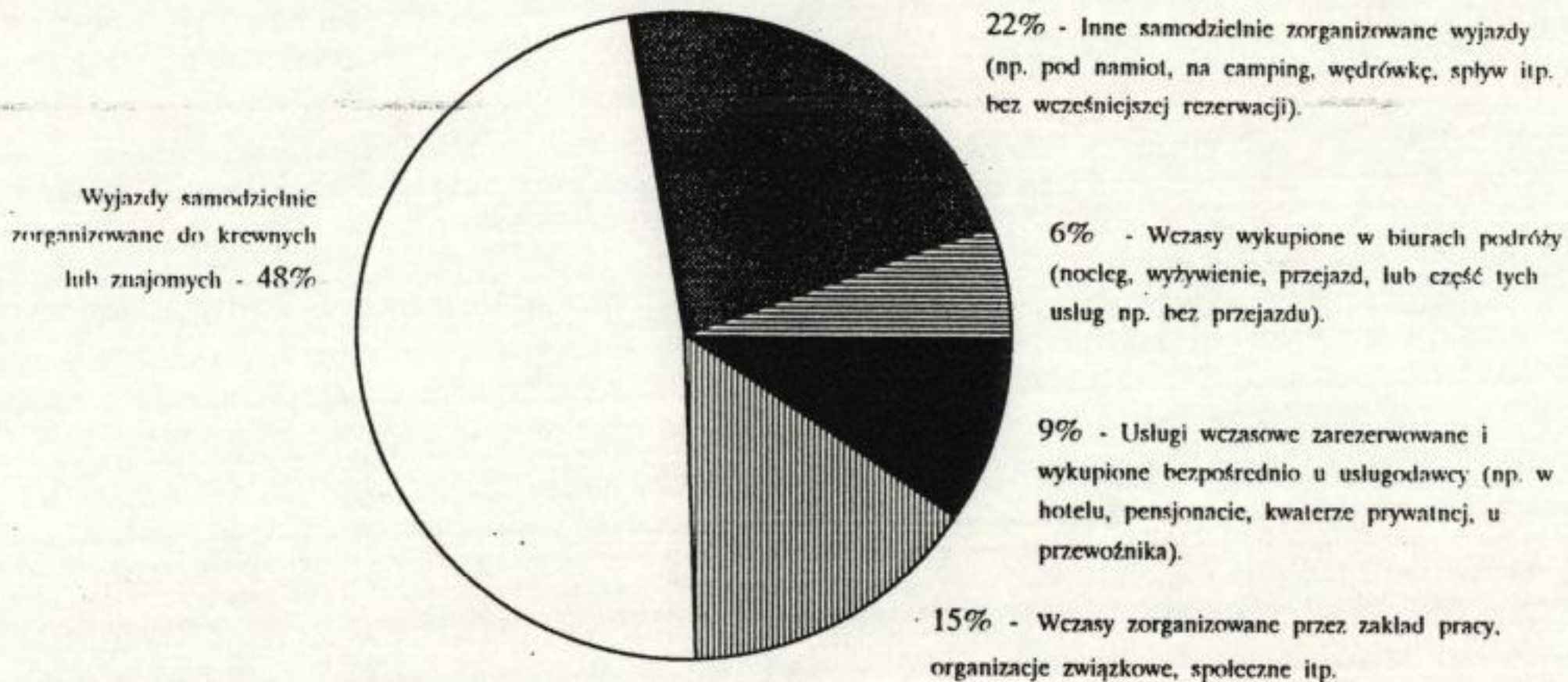
Krajowe wyjazdy krótkoterminowe organizowało samodzielnie 90% osób.

Wyjazdy zagraniczne

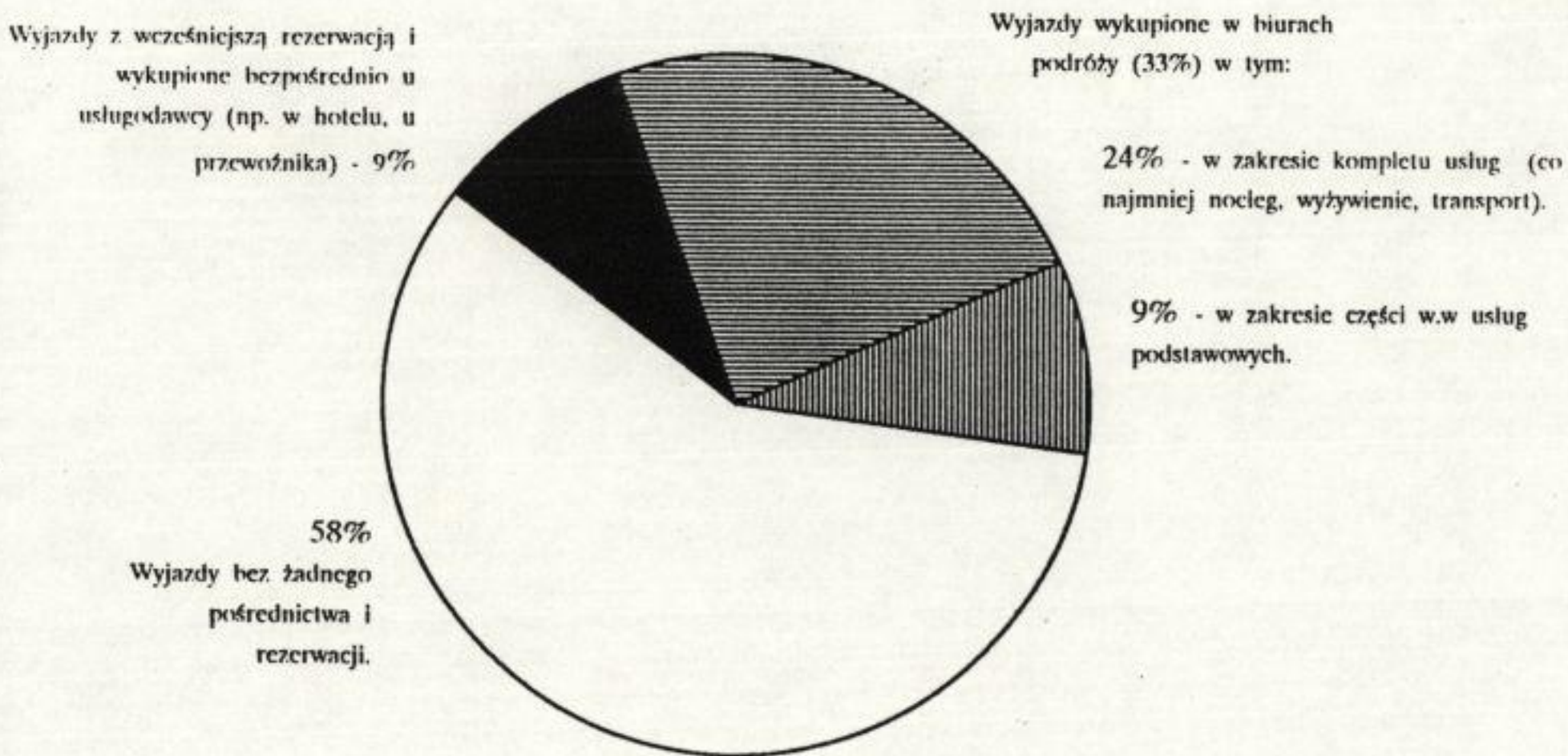
Rys.2. Organizatorzy podróży w miesiącach styczeń-wrzesień 1992 r.

Krajowe wyjazdy urlopowo-wakacyjne.

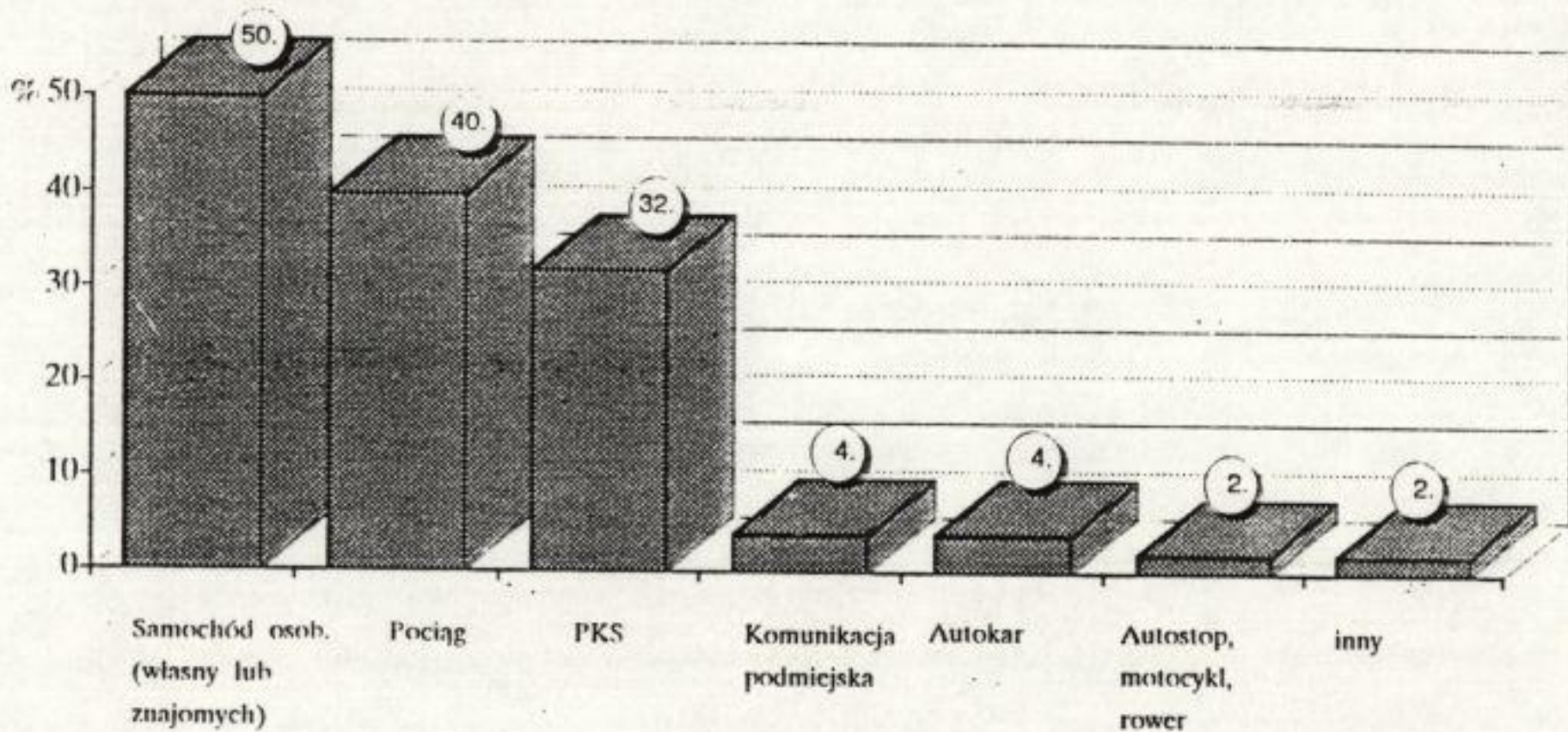
Krajowe wyjazdy krótkoterminowe organizowało samodzielnie 90% osób.

Wyjazdy zagraniczne

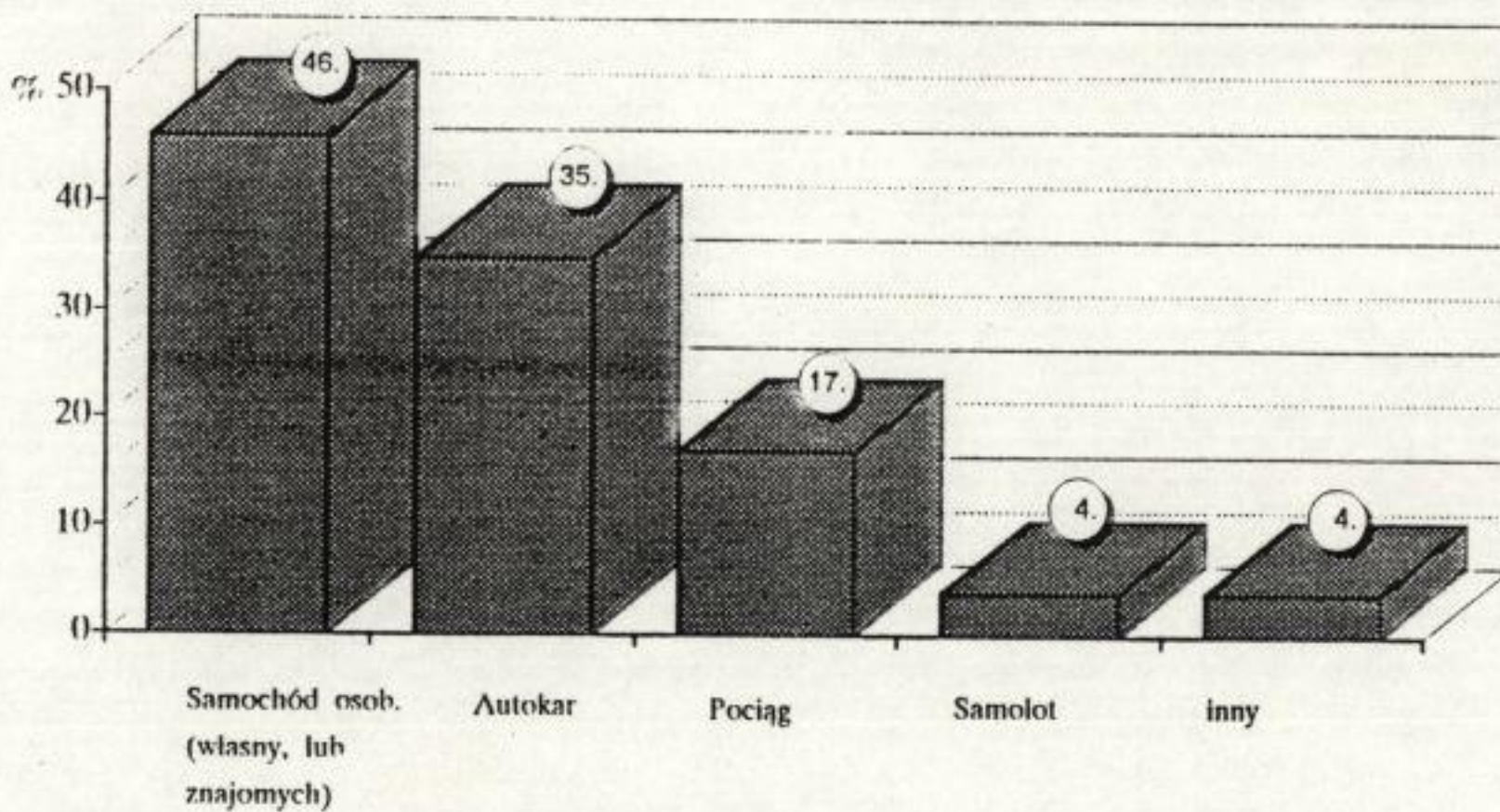

Rys.3. Środki transportu w czasie podróży
w miesiącach styczeń-wrzesień 1992r.

Krajowe wyjazdy urlopowo-wakacyjne.

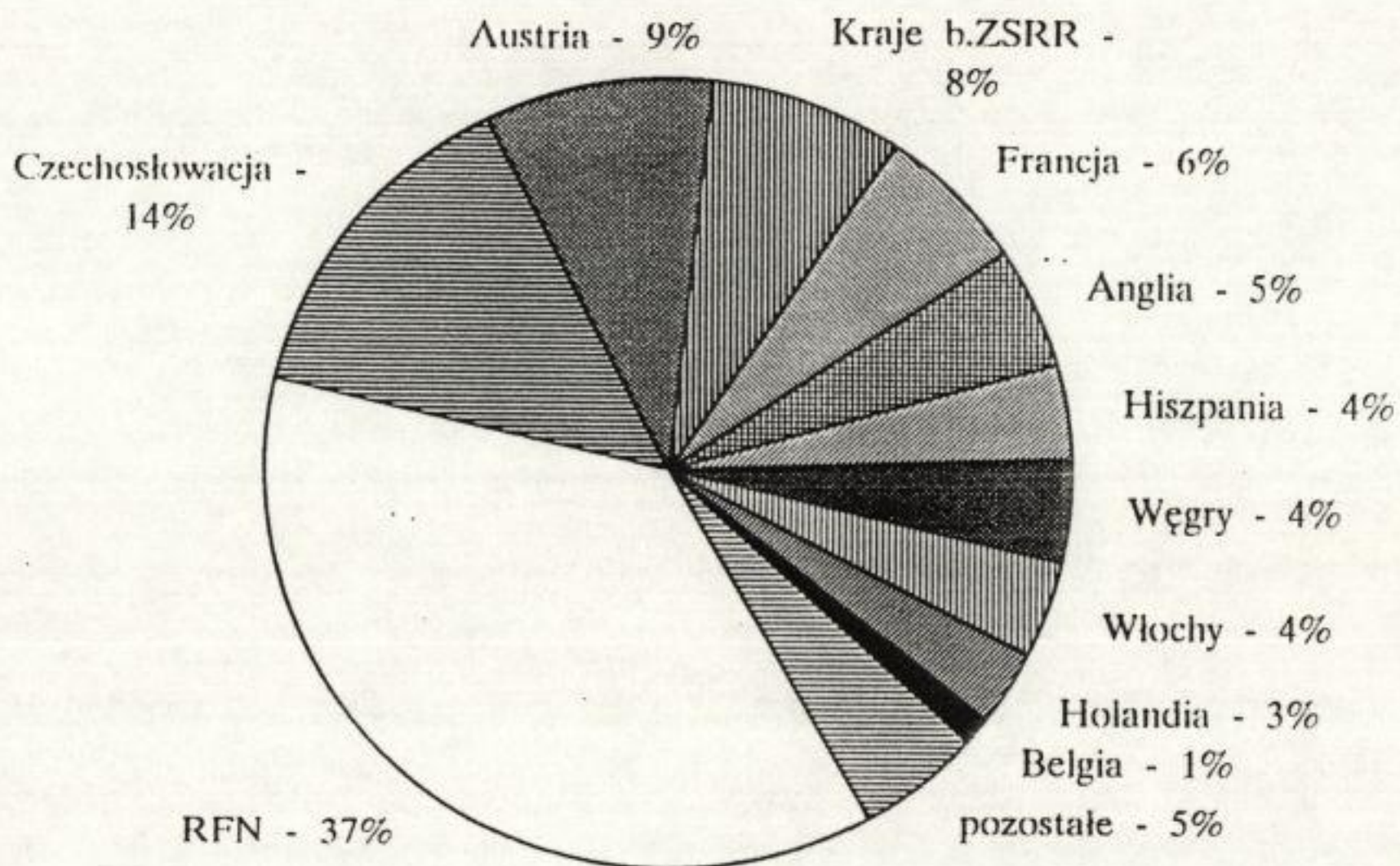

Wyjazdy zagraniczne.

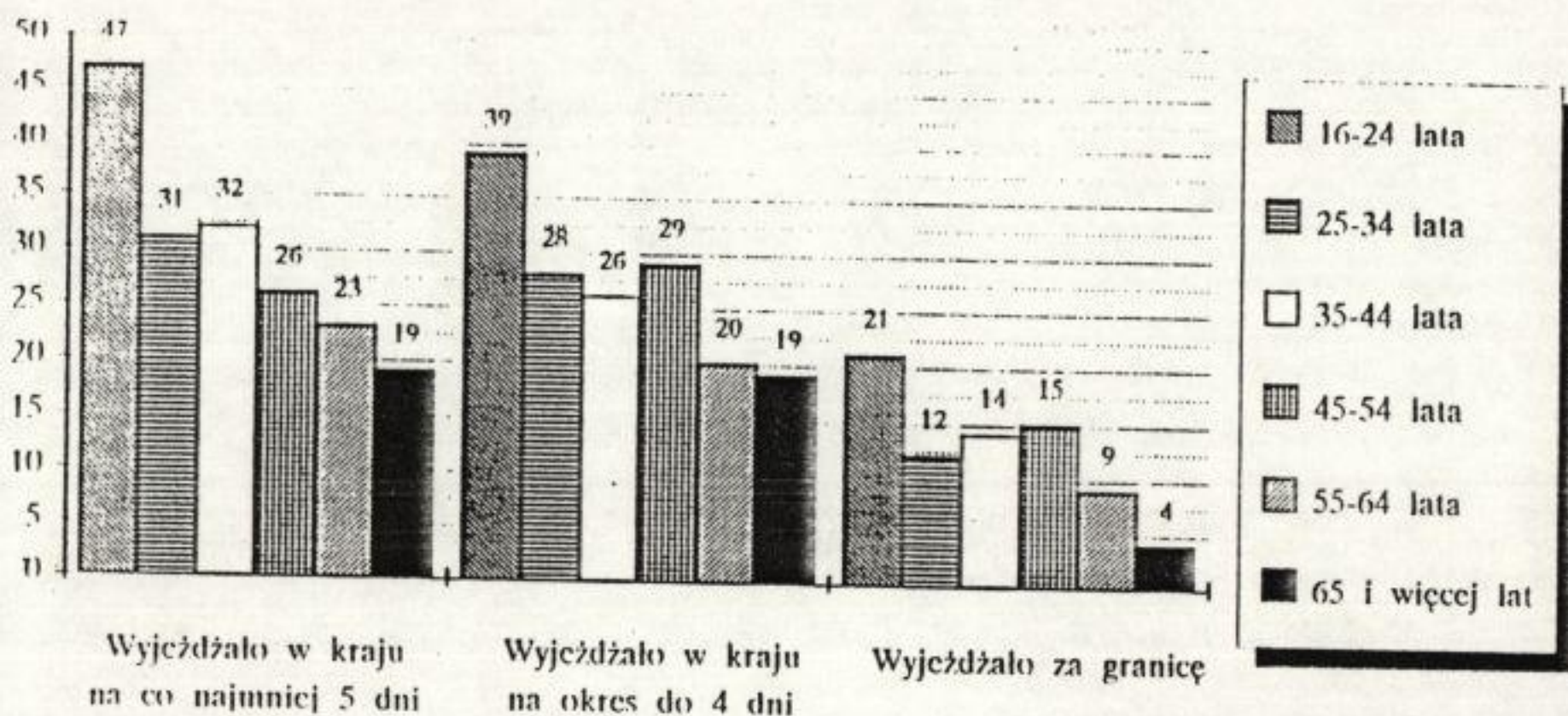
Do końca 1992 roku powyższe proporcje w obu rodzajach wyjazdów nie ulegną istotniejszym zmianom.

Rys.4. Odwiedzane kraje w miesiącach
styczeń-wrzesień 1992r. (podróże w %)

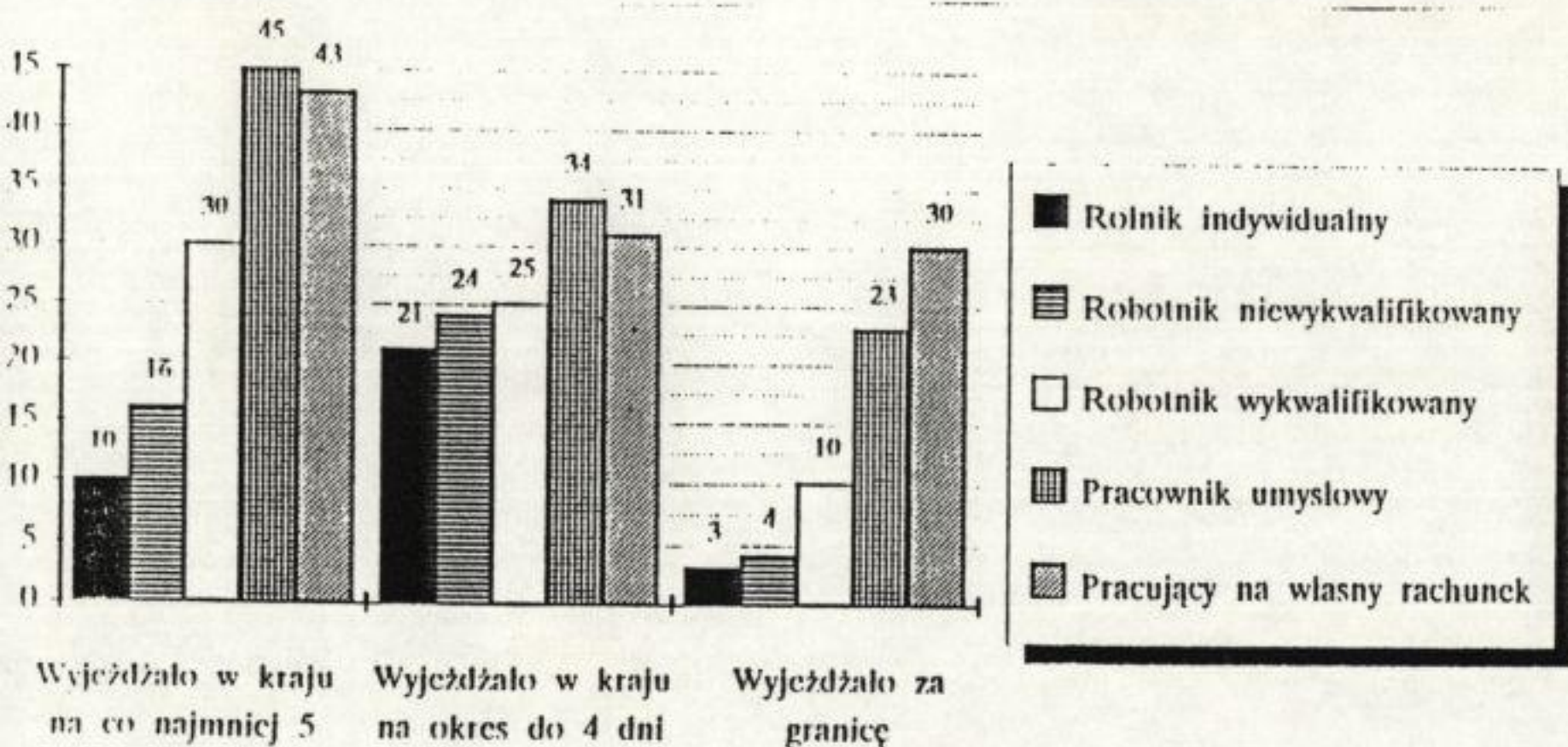

Rys.5. Społeczny zasięg uczestnictwa w wyjazdach

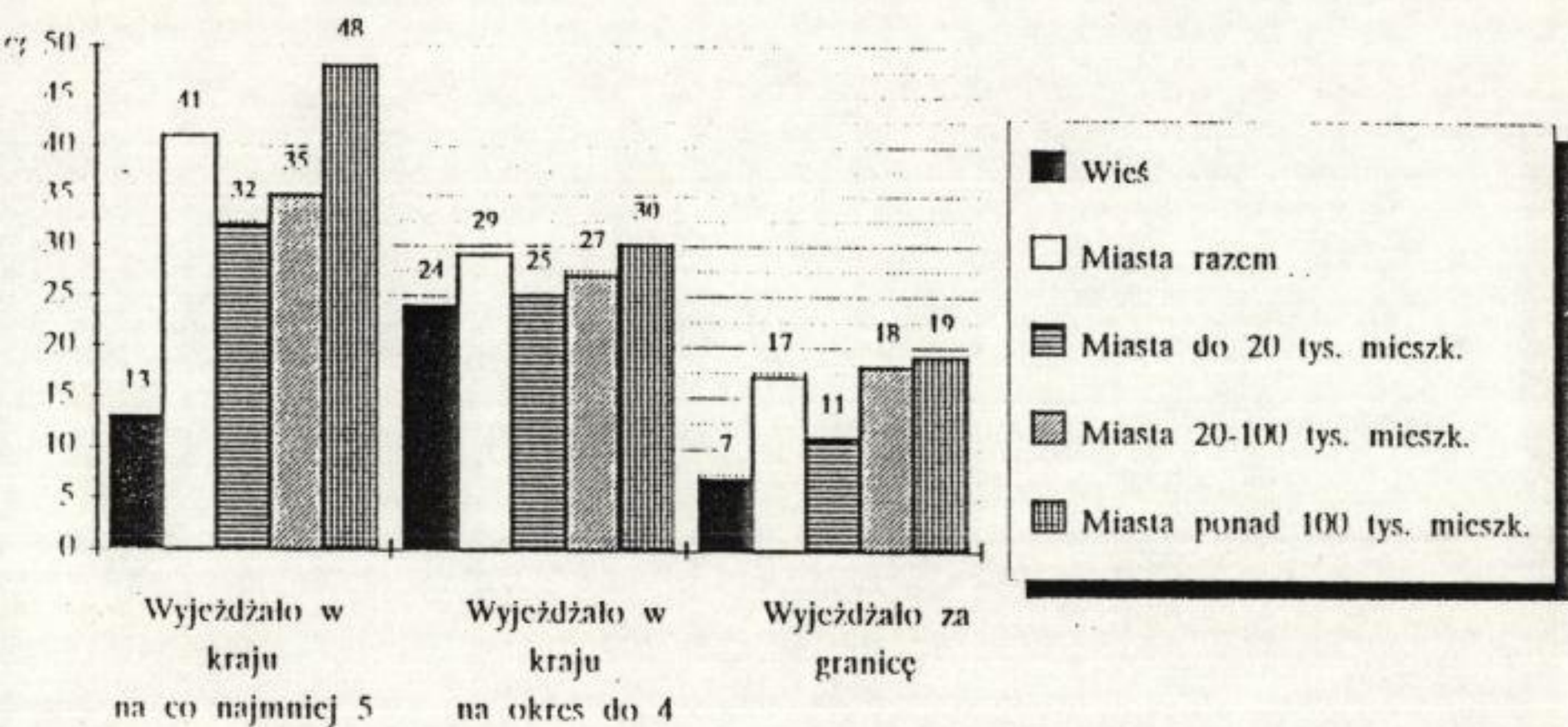
1. Według wieku

2. Według przynależności społeczno-zawodowej

3. Według miejscowości zamieszkania

4. Według samooceny sytuacji materialnej (własnej i rodziny)

